

עצמות ישראל בהלכה

שנינו בבית מדרשו של מהר"ל מפראג ז"ל: "ראו שככל אומה ואומה מצד שנבראה לעצמה, שלא תהא רשות אחרים עליה... שעבוד אומה באומה – אין זה לפי סדר המציאות, כי ראוי שתהיה כל אומה בני-חוורין" (נצח ישראל פ"א). "כי אין לאחד מציאות כאשר הוא תחת יד אחר" (שם פ"ל).

ואם בכל האומותvr כך – בישראל שיש להם ייחוד משליהם לא כל שוכן: "ובן ישראל אין רואים לפי סדר המציאות, שהיו תחת ממשלה אחרים, והיו אחרים ממשובדים בהםם" (שם פ"א), כי גילוי מהות האומה הוא בארץ וברשותה – "אבל עתה שאיןם בארצם והם תחת רשות אחרים – על דבר זה לא נבראת שום אומה ולשון, והוא שלא בסדר העולם" (שם פ"כ'ג').

ושנינו בע"ז ה' א: "הא לא קבלו ישראל את התורה, אלא כדי שלא תהא אומה ולשון שלטת בהן, שנא': 'למען טוב להם לבנייהם עד עולם'. כי הטוב הכללי של האומה קשור בسلطון העצמי". וראה בהקדמת הגאון עונגן-יוסטוב ז"ל אות כ"ד. בהסביר דבריו הרמב"ן והרשב"א על הא דכפה עליהם הר כגיון (שבת פ"ח, א), שקבלת-התורה הייתה מותנית מצד ישראל בכניסה לארץ ובשליטתם בה – "דלא קיבל את התורה מרצון אלא על מנת שתהא ארץ ישראל שלהם".

על חטא שחתאו ישראל גלה מהם בבוד מלכות, ואמרו חז"ל: "בי לה' המלוכה וגוי – לשעיבר היהתה מלכות בישראל, בין שחטאנו נטלה המלכות מהם וניתנה לאומות העולם הה"ד: ומכרתי את הארץ ביד רעים (יחזקאל ל, ב) – אמר ר' יצחק ביד אפוטרופוסין רעים" (אסתר רבה פ"א יג).

ובתוכה מתמורה זו: "מלכה ושרה בגויים – אין תורה (אייכה ב, ט) – בין ש galן ישראלי אין לך ביטול תורה גדול מזה". (אייכה רבתי שם).

וזאת היא גם סיבת ביטול הנבואה בישראל, וכן למדנו הרמב"ם ב"מורה נבוכים" ח"ב פ"ל: "שזאת היא הסיבה העצמית הקורובה בהפסק הנבואה בזמן הגלות ללא ספק, כלומר עצבות או עצבות שיהיה לאדם בענין מן העניים, יותר רע מזה הייתם עבד נקננה-נעבד".

ובדור שקדםנו הוא בקרא דאייכה: 'מלכה ושרה' בגויים אין תורה, גם נביאה לא מצאו חוץ' וגוי (עי' שם טוב במו"ג שם). שבhorn רוח האומה על גאותה שנטלה ממנה, על מלכותה לרעי גויים, הוא שגרם שערבה כל שמחה, ואין רוח הקודש שורה מתוך עצבות, לאו דוקא עצבות פרטיות, אלא העצבות הכליליות של האומה.

עד היקן ערוכה של חרות מדינית מגעת, למדנו מן העבדא, שאעפ"י שבטלה גזירות "להשמיד ולהרוג", ונקבעו לדורות ימי-הפורים כימי משתה ושמחה, על שביצלנו "ממות לחימ", לא הספיק טעם זה – לדעת רבא – לקביעת הלל, כיון שלא יצאו לחורת מדינית, "ואכתי עבדי אחזורש און" (מגילה י"ד). ובונוס מפורש יותר נישמו הדברים בפסקתא רבתינו פ"ב: "שאין קורין [הלו] אלא על מפלטה של מלכות [ובביאורו של הגרא"ז מרגליות, ז"ל]: שהוא נופלת ואין ידה להיות תקיפה להיות לה לעבדים], מלכות של אחзорוש הייתה קיימת".

וכך אמרו חז"ל: "ראויים היו ישראל לעשות להם נס בימי עזרא [פירושי]" יבאו ביד רמה", אלא שגרם החטא [ולא הלו] אלא ברשות כורש" – רשי". דברין אלו השנויים בריש מסכת ברכות (ד א), מקורם בתוספתא סוטה פ"ח ומובאים בגמרה שם (ל, א): "באותינו ים עברו ישראל את הירדן". ואון כל בריה יכול להעמוד בפניהם. ואומר: 'תפול עליהם אימתה ופחד עד יעבור عمر ה'" – זו ביאה ראשונה [בימי יהושע], עד יעבור עם זו קנית' זו ביאה שנייה [ימי עזרא], אמרו מעתה, ראיין היו ישראל לעשות להם נס [לעלות בדורע ולא היו משתמשים למלכות]. רשי" בביאה שנייה בביאה ראשונה, אלא שגרם החטא [זונזר עליהם שלא יעלו אליו ברשות]. רשי". ונכטו לקבוע ציר שושן הבירה [של פרט] בשער המזרחה של הר הבית – "כדי שתהא אימת מלכות עליהן" (מנחות צח א). והמשורר מתאون ואומר: "אם חומה – אם עשיתם עצמכם בחומה ועליתם כלכם ביום עזרא" (ומא ט, ב), כי אז ה' המכב שונה לגמרא. וחומה משמעותה – בחרוע וביד חזקה, כמו ששנינו: "שלא יעלו ישראל בחומה – ייחד ביד חזקה" (רשי" כתובות קיא א). שיטת הרמב"ם היא (בפירוש המשניות לר"ה) כי גם בתקופת הבית השני, בזמן שבית המקדש היה קיים – היו מתעניין בתשעה באב, ומתמה עליו התשב"ץ בתשובותיו (ח"ב סי' רעה): הרי בפירוש נאמר בגם ר"ה יח, ב: בזמנ שישי שלו – יהי' לשanon ולשמחה? ואומר ה"שפט אמת" בח"ר"ה שם: "ונראה דምפרש בפירוש" בזמן שיש שלום "שאין י�כו"ם תקיפה על ישראל" – הינו שהמלכות ביד ישראל (ולא בפир"ח שיש שלום – שבית המקדש קיים"), אבל בשחווי כפופין תחת יד האומות, אפילו בזמן בית המקדש הוא בכלל רצוי מתענין".

למדנו אפוא, שצום תשעה באב נקבע לדעת הרמב"ם, לא רק על חורבן בית המקדש אלא גם על ביטול מלכות ישראל, ולכן גם בשבנה בית המקדש, לא ביטלו את הצום, כיון שלא חזרה מלכות ישראל לאיינה הראשוני.

ערק העצמות מגע לשיא, בדבריו של שמואל ר'חננאי שאמר: "אין בין עולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכויות בלבד" (שם צט א) – הינו: השחרור הגמור משעבד מלכויות הוא הוא האגולה המשיחית. והנה בסנהדרין צב, אמרין... ושמואל אמר די לאבל שעמוד באבלו, ומפרש רשי" בlijשנא אחרינא: "די לאבל – דיון לישראל צער גלות, אפילו بلا תשובה נגאלין".

ונראה לשימושו לטעימה שהגאולה תהיה בהסורת שעבוד מלכויות, אך שפיר יתכן שייזכו לגאולה זו גם ללא תשובה, דהיינו כל ייעודי הנבאים שנתנו לנו עליהם,DOI

ולדעת הגאון ר' יהושע ז"ל, צקוטנא, זו היא בעירה גם דעת הרמב"ן, וזה לשונו: "גם לפי דעת הרמב"ן, שחייב זאת למצות עשה – מכל מקום בעקבות המצוה אינה אלא הירושה והישיבה,adam העושה בתוך של, לכבוד א"י שתהיה תחת ירושתנו (שו"ת ישועות מלכוי, י"ד ס"ז)".

ולפי מ"ש הגאון מקוטנא, צריך לומר שגם אם עיקר המצוה הוא ע"י ביבוש ושליטו, הנה גם במצב שאין אפשרות אלא בישוב חלקי ע"י כן, אין המצוה נפסקת (או משום שיש בה הכנה חלקית אף היא בגדר מצוה), ולכן קיימת מצות ישוב א"י גם בשאיין היא מגעת לשלמותה בכיבוש מלא ושליטו עצמאו.

זה לשונו באותה תשובה ב"ישועות מלכוי": "ובבר המשיל האחרונים למצות עשה של אכילת מצה, כי עיקר המצוה היא האכילה, ולקיחת החיטים לשם מצוה, והלישה והaphaelה איננו גמר המצוה, ומכל מקום בודאי מצוה גדולה היא – ואין ספק [שהעליה לא"] של ייחידם] שהיא מצוה גדולה, כי הקיבוץ האתחלטה דגאולה, ונאמר (ישעה נ"ז, ח) עוד אקבץ עליון לנקבツין, ועיין ביבמות דף ס"ד, אשר אין השכינה שורה פחות משתי רבעות מישראל".

שנינו במועד קטן זו, שהרואה עיר יהודה (בחורבן) – קורע, עי"ט או"ח סי' תקסא ובביה יוסף שם, שהמנגה הוא לקרוע "על ערי יהודה דока". ומדוע נקבעה קריעת רך על ערי יהודה? זאת מסביר לנו הגאון ר' ישראל ז"ל משקלוב, תלמידו של הגרא"ז ז"ל מוילנא, בספרו "פתח השולחן": "מן פון שם הייתה עיקר המלוכה בישראל" (הלו"א י"ז סי' י' ס"ק א'). והנה הוסיף וכותב שם מrown ה"בית יוסף": "בחורבן – דהינו שהן חרבות ואין בהם ישוב כלל, אבל אם יש בהם ישוב,Auf" ששם בידי עכו"ם, היה נראה לאורה דין צריך לקרוע. ואפשר דכל שם בידי עכו"ם, Auf" שיש בהם ישוב – בחורבן מקרי, וכן עיקר".

וכך כתוב שם בבר"ח: "ופשט הוא דהאי עיר יהודה בחורבן דקארם, היינו אפילו יש שם ישוב, כל שיד האומות שלוטה עליו – בחורבן מקרי, זה מצפה שקרעו עליה היה שם ישוב עם רב מיהודים..Auf" בקרעו בגדיהם מפני שהיתה נכבשת תחת יד מלך בבל".

באותה שנינו במועד קטן זו, א, בחובות הקריעה, נאמרו הדברים בזו הלשון: "על ערי יהודה ועל המקדש ועל ירושלים, וקורע על מקדש ומוסיף על ירושלים" (=כל שהוא – או"ח סי' תקסא סע' ב). וסדר הברייתא תמורה, דכיון שהתחילה מלמטה עיר יהודה, הי' צריך להמשיך בירושלים "שהיא החשובה שבهن", ולהזכיר אח"כ את המקדש שהוא החשוב ביותר, ומදוע אףוא הקדמים מקדש לירושלים?

ונראה כי צער החורבן שהוא הגורם לחיבוב קריעה, כולל בתוכו שני עניינים: חורבן המלכות וחורבן הקודש. והנה "עיר יהודה בחורבן" זה חורבן המלכות והשליטו, בהסבירו של הגרא"ז משקלוב, שהיהודים הייתה עיקר המלכות בישראל [לא יסור שבט מיהודה – לא יעד עבד שליטון מדינת יהודה]" [ו"המקדש בחורבנה] – היה חורבן הקודש. ברם מיוחדת היא ירושלים עיר הקודש, שהוא בה שני הצדדים גם יחד, גם מלכות וגם קדושה – "מקדש מלך עיר מלוכה".

ומעתה מובן סדר הברייתא. התנה נוקט מוקדם את שני העניינים: עיר יהודה [מלכות] ומקדש [קדושה] ואח"כ הוא מעלה את ירושלים, שנייהם בה [קדושה ומלכות].

ומובן עתה הטעם, שגם אם "פגע במקדש בראשית" אין זה פוטר אותו מלקרוע על ירושלים, כיוון שבקריעת על המקדש בכלל אמנים עד הקודש שבירושלים, אולי לא בכלל עדין צד המלכות שבירושלים, על השליטון שאיננו, וכן מוסיף על ירושלים המਸמלת גם את המלכות וגם את השליטו והנה, אם קרע על ירושלים, שוב אינו חייב לקרוע על שאר ערי יהודה, שהרי כבר קרע על ערי יהודה אין זה פוטר מלקרוע על ירושלים "שהיא החשובה שבhn" גם מבחינת המלכות וגם מצד הקדשה, וכן אם קרע על ירושלים אין זה פוטר מלקרוע על המקדש שהרי קדושתו יותר גבוהה.

ומיגן לשמחה: מצינו שתקנו חכמים ברוכה מיוחדת ל"רואה בתוי ישראל ביישוב – ברוך מצב גבול אלמנה" (ברכות נה ב), ורש"י מפרש שכונת הגمراה בביטוי ביישוב: "כגן ביישוב בית שני". מה בונתו של רש"י ז"ל, בדוגמא שניתנה על ידו? – זאת מפרש לנו מן מהר"י קארו ז"ל, בבית יוסף (טור או"ח סי' רבד): "ישראל מישובים בתוקף ובגבורה.. בארץ ישראל ובזמן הבית". הרי, גם בזמן הבית הייתה ברוכה זו תלויה בתנאי חופש ועצמאות – "בתוקף ובגבורה" – כי רק בכך חזר והוציא גבולת של האומה.